

- SPECIJALNO IZVJEŠĆE -

U svezi sa žalbama žena radi prava na naknade plaća za vrijeme porodiljskog odsustva

Upućen

**PARLAMENTARNOJ SKUPŠTINI BOSNE I HERCEGOVINE
VJEĆU MINISTARA
MINISTARSTVU FINACIJA**

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine
Sukladno sa člankom 32 i 34 stav 2 Zakona o ombudsmanu za
ljudska prava BiH

Dana, 12.5.2009. godine, prezentuju sljedeće izvješće

UVOD:

Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH obratile su se žalbom za zaštitu njihovih prava majke, uposlenice u institucijama Bosne i Hercegovine, koje radi trudnoće, porođaja i njege djeteta koriste porodiljsko odsustvo.

Istodobno Instituciji ombudsmena je dostavljena fotokopija pisma koje je uputio predsjedavajući Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, ministru Ministarstva financija u svezi pitanja plaćanja naknade plaće za porodiljsko odsustvo zaposlenicima u Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, te drugim pravosudnim institucijama na nivou Bosne i Hercegovine.

A Činjenično stanje

Činjenično stanje podnesenih žalbi Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH može se sumirati na sljedeći način:

1. Žaliteljica Jasmina Sarvan

Žaliteljica je zaposlena, kao policijska službenica, u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH (u daljem tekstu: SIPA), koja je koristila porodiljsko odsustvo u periodu od 12 mjeseci, počev od 01.10.2007. godine temeljem SIPE broj: 17-10-34-2-2190/07 od 10.10.2007. godine je utvrđeno pravo na naknadu plaće u visini od 100% osnovne plaće, počevši od dana odlaska na porodiljsko odsustvo.

- Isplata naknade plaće temeljem rješenja Državne agencije za istragu i zaštitu BiH je vršena do kolovoza mjeseca 2008. godine, kada je obustavljena bez obrazloženja, ili donošenja drugog rješenja. Žaliteljica se pismenim putem obratila poslodavcu radi obrazloženja obustave isplate, a potom uputila i urgenciju 17.12.2008. godine, na koju je Državna agencija za istragu i zaštitu dostavila obavijest broj: 10-10-34-2-2190/08 od 14.01.2009. godine. Iz obavijesti proizilazi *da je pravo na naknadu plaće u visini od 100% osnovne plaće vršeno na temelju Odluke o utvrđivanju visine naknade za vrijeme porodiljskog odsustva zaposlenih u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH broj; 17-10-02-46787/06 od 01.12.2006. godine, i 19.10.2007. godine. Međutim, dana 01.07.2008. godine stupio je na snagu Zakon o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik" broj: 50/08). Člankom 35 navedenog Zakona je utvrđeno da uposlenice u institucijama Bosne i Hercegovine na porodiljskom odsustvu imaju pravo na naknadu sukladno*

sa propisima kojima se uređuje ova oblast prema mjestu isplate doprinosa za svakog uposlenog. Danom stupanja na snagu pomenutog Zakona prestalo je važenje odluke o utvrđivanju visine naknade za vrijeme porodiljskog odustva uposlenih u Državnoj agenciji za istrage zaštitu.

2. Žaliteljica Šečerbajtarević Azra

Rješenjem Općine Novi Grad Sarajevo broj: 10-35-12328/AB od 15.10.2007. godine imenovanoj je priznato pravo na naknadu umjesto plaće za vrijeme porodiljskog odsustva. Prilikom isplate ličnog dohotka od strane poslodavca iznos osnovne plaće umanjivan je za iznos naznačen u Rješenju Općine Novi Grad Sarajevo. Žaliteljica je koristila porodiljsko odsustvo u trajanju od 12 mjeseci temeljem Rješenja SIPE broj: 17-10-34-2-3279/07 od 04.12.2007. godine, kojim joj je utvrđeno pravo na naknadu plaće u visini od 100% osnovne plaće, počevši od dana odlaska na porodiljsko odsustvo. Rješenjem Općine Novo Sarajevo broj: 09-35-71 od 21.01.2008. godine priznato joj je pravo na naknadu umjesto plaće za vrijeme odsustvovanja sa posla radi njege djeteta. Prilikom isplate ličnog dohotka od strane poslodavca iznos osnovne plaće je umanjivan za iznos naznačen na navedenom Rješenju Općine Novo Sarajevo.

Žaliteljici je poslodavac uredno vršio isplate do mjeseca rujna 2008. kada joj je isplaćena naknada plaće za mjesec kolovoz 2008. godine. U mjesecu listopadu primila je platnu listu iz koje je vidljivo da se nalazi na porodiljskom odsustvu, a ukupna primanja su 0,00 KM, a nisu izvršene uplate doprinosa na plaće shodno zakonskim odredbama.

Dana 20.10.2008. godine na lični zahtjev žaliteljice radi povratka na posao, Rješenjem broj: 17-10-34-2-3279/08 od 20.10.2008. godine ukinuto je Rješenje broj: 17-10-34-2-3279/07 od 04.12.2007. godine. Iz platne liste za mjesec listopad 2008. godine nije mogla utvrditi da li su uplaćeni doprinosi na plaće i doprinosi iz plaća za period od 01. – 20.10.2008. godine.

Žaliteljica je morala prekinuti dva mjeseca ranije porodiljsko odsustvo s obzirom na to da je neisplaćivanjem naknade i neuplaćivanjem doprinosa bilo ugroženo pravo na egzistenciju i ostvarivanje prava iz zdravstvenog osiguranja novorođenog djeteta.

3. Žaliteljica Sabina Panjeta

Žaliteljica je uposlenica Ministarstva pravde BiH, kojoj je obustavljena porodiljska naknada, samim tim i uplata doprinosa zbog čega ne može ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu, kao ni njezin sin koji boluje od nefritisa.

Razlog zbog kojeg ne može ostvariti pravo na naknadu je promjena prebivališa iz Zeničko-dobojskog kantona u Sarajevski kanton. Prema propisima Sarajevskog kantona da bi osoba mogla primiti porodiljsku naknadu mora biti prijavljena namanje 12 mjeseci, što žaliteljica nije, jer se preslila u toku trajanja trudnoće.

Temeljem iznesenog činjeničnog stanja žaliteljice - Jasmina Sarvan i Azra Šečerbajtarević - su se obratile Instituciji ombudsmena jer smatraju da su narušena prava na zasnivanje obitelji i rađanje djece, jer je neisplaćivanje zakonski utvrđenih obveza direktan atak na osnovnu egzistenciju i razvitak novorođene djece. Žaliteljica Sarvan Jasmina je oštećena za naknadu za mjesec rujan 2008. godine, kao i Šečerbajratarević, te i za period od 01.-20.10.2008. godine.

Posebno ističu da neuplaćivanjem navedenih doprinosa ne mogu ostvariti ni zdravstvenu zaštitu, odnosno ovjeriti zdravstvenu knjižicu. Razlog podnošenja žalbe je i diskriminacija majki – porodilja zaposlenih u ovoj Agenciji, jer shodno zakonskim propisima majkama porodiljama sa prebivalištem u FBiH se ne isplaćuje naknada za porodiljsko odsustvo, niti se uplaćuju doprinosi, a istovremeno majkama porodiljama u Republici Srpskoj se isplaćuje naknada i uplaćuju doprinosi.

B Dopis Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH

U pismu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH je obrazloženo kršenje prava majkama porodiljama od strane Ministarstva financija BiH, koje je tumačenjem članka 35 Zakona o plaćama i naknadama u institucijama BiH obustavilo isplate svim majkama porodiljama iz budžeta BiH.

Kako se navodi, prema članku 1 Zakona o plaćama i naknadama u institucijama BiH izuzete su plaće i naknade sudija, tužitelja i određenih kategorija stručnog osoblja u pravosudnim institucijama na koje se u pogledu obračuna i isplate plaća i naknada primjenjuju drugi pozitivni propisi BiH. Međutim, prema postupcima Ministarstva financija BiH, ovaj zakon u pogledu naknade za porodiljsko odsustvo se primjenjuje i na stručno osoblje u pravosudnim institucijama BiH. Dakle, Ministarstvo financija BiH je, bez ikakve formalne osnove direktnim kršenjem članka 7 i 52 stav 2 Zakona o radu u institucijama BiH, porodiljama zaposlenim u pravosudnim institucijama BiH, uskratilo pravo na porodiljsku naknadu plaće. U pismu se ukazuje i na diskriminaciju, s obzirom na to da uposlenice porodilje u Vijeću i ostalim državnim pravosudnim institucijama sa prebivalištem u kantonima koji ne obezbjeđuju socijalna primanja ostaju i bez prava na plaćanje doprinosa, a to znači zdravstvenog, odnosno staža osiguranja. Nadalje, kao poseban problem je onemogućena realizacija već aktiviranih administrativnih zabrana, čije posljedice mogu biti vrlo ozbiljne po korisnike kredita ili jemce koji su zaposleni u institucijama, s obzirom na to da će banke pokrenuti druge mehanizme za izmirenje kreditnih obveza, a koje su inače prethodno definirane temeljem visine stalnog primanja dužnika.

C Aktivnosti Ombudsmena BiH

Ombudsmeni BiH temeljem obraćanja žaliteljica i pisma predsjedavajućeg Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, i bez postupka istraživanja, ocjenjuju da je potrebno reagirati. U svezi s tim podsjećamo na nadležnost Ombudsmena za ljudska prava BiH i međunarodne akte koje je država BiH obvezna da primijenjuje.

RELEVANTNO PRAVO

A Međunarodni standardi za zaštitu prava

Aa Opće deklaracije o ljudskim pravima

Član 23 stav 3 glasi:

“Svako ko radi ma pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu koja njemu i njegovoj obitelji osigurava egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će ako bude potrebno biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite.”

Ab Evropska socijalna povelja

Član 8 predviđa pravo uposlenih žena na porodijsku zaštitu te u dijelu koji je relevantan, glasi:

“ da zemlje potpisnice preuzimaju obvezu da

1. osigurati ženama odsutnost s rada prije i poslije poroda u trajanju od najmanje 12 tjedana i to kao plaćeni dopust ili odgovarajućim naknadama na temelju socijalnog osiguranja ili naknadama iz javnih fondova.”

Član 16 glasi:

“...Radi osiguranja uvjeta potrebnih za puni razvoj obitelji kao osnovne jedinice društva , ugovorne strane obvezuju se promicati ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu obiteljskog života, posebice pomoću socijalnih i obiteljskih potpora, fiskalnih olakšica, poticanja gradnje stanova prilagođenih potrebama obitelji, pomoći mladim obiteljima i drugim odgovarajućim mjerama”.

Ac Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Član 10 glasi:

“Države članice ovog pakta priznaju da:

- 1. Treba da bude pružena posebna zaštita majkama za razumno vrijeme prije i poslije rođenja djece. Zaposlene majke treba da uživaju, za vrijeme ovog perioda, plaćeno odsustvo ili odsustvo uz odgovarajuća davanja iz socijalnog osigurnja.”*

Ad Aneksa 6. Općeg okvirnog sporazuma

Članak II glasi:

“Ured ombudsmana... uzet će u razmatranje... prijavljena ili očigledna kršenja ljudskih prava koja su zajamčena Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te njenim Protokolima, ili prijavljenu ili očiglednu diskriminaciju na temelju spola, rase, boje kože, jezika, vjeroispovjesti, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini...”

B Primjena međunarodnih standarda u BiH

Ombudsmeni BiH posebno žele da ukažu da je Komitet o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (nadalje: Komitet ESKP) u svojim zaključcima i preporukama zabilježio da ustavni okvir za Bosnu i Hercegovinu, koji je nametnuo Dejtonski mirovni sporazum, koji dijeli državu članicu na dva entiteta (decentraliziranu Federaciju BiH, koju čini 10 kantona, i centraliziranu Republiku Srpsku), te na jedan distrikt (Brčko Distrikt), daje ograničenu odgovornost i ovlasti Vladi na državnom nivou, posebno u području ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, te stvara složenu administrativnu strukturu, koja često rezultira nepostojanjem usklađenosti i implementacije zakona i politika koji se odnose na jednako uživanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava za stanovnike dva entiteta, kantona u Federaciji BiH i općina istog ili različitih entiteta.¹

Također, **Komitet ESKP** je preporučio da *država članica poduzme djelotvorne mjere kako bi osigurala da poslodavci poštuju ugovorne obaveze prema svojim uposlenicima*, tj. da se uzdrže samovoljnog otpuštanja uposlenika ili neisplaćivanja na vrijeme plaća ili doprinosa za socijalno osiguranje. Komitet je dalje preporučio državi članici *da osigura da jedinice inspekcije rada imaju dovoljno kadra i resursa da se djelotvorno bore protiv zloupotrebe radničkih prava*.

C Relevantni propisi BiH

Ca Zakon o ombudsmenu za ljudska prava BiH (“Službeni glasnik broj: 19/02, 32/06), relevantne odredbe glase:

Članak 32 stav 4

(...)

“Kada, nakon razmatranja predmeta, ombudsman ustanovi da način na koji je zakon primijenjen vodi nepravičnim rezultatima, on može uputiti mjerodavnom tijelu vlade preporuke koji bi dovele do pravičnog rješenja situacije predmetnog pojedinca. Ombudsman može mjerodavnom tijelu dati prijedlog mjera čija primjena bi vjerovatno poboljšala situaciju na koju se žali, uključujući isplatu odštete, i u godišnjem ili specijalnom izvješću Institucije, dati prijedlog za izmjene i dopune zakona i drugih propisa kada on smatra da je to potrebno.”

Članak 34 stav 2

“Tamo gdje javni značaj i hitnost slučaja zahtijevaju, Institucija može izdati specijalno izvješće.”

Cb Zakon o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik broj 50/08), relevantne odredbe glase:

Članak 35

“Zaposlenik u institucijama Bosne i Hercegovine na porodiljskom dopustu ima pravo na naknadu sukladno propisima kojima se uređuje ovo područje prema mjestu uplate doprinosa za svakog uposlenika”

¹ E/C.12/BIH/CO/1, Zaključne napomene Komiteta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, tačka 8.

Cc Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj: 26/04, 7/05,48/05), relevantne odredbe glase:

"1. Zaposlenika ima pravo na naknadu plaće za period u kojem ne radi zbog opravdanih slučajeva predviđenih zakonom i aktom poslodavca (godišnji odmor,privremena nesposbnost za rad zbog bolesti od 30 dana, porođajno odsustvo,plaćeno odsustvo i slično).

2. Visina naknade i period iz stava 1.ovog člana, za koji se naknada isplaćuje na teret poslodavca , utvrđuje se aktom Vijeća ministara,zakonom,aktom poslodavca ili ugovorom o radu."(...)

Cd Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH" broj: 56/03), relevantne odredbe glase:

Članak 2

"Spolovi su ravnopravni.

Puna ravnopravnost spolova garantira se u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i obiteljsko stanje.(...)"

CA Relevantni propisi Republike Srpske

CAa Zakon o radu ("Službeni glasnik broj 55/07) novi prečišćeni tekst („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 38/00, 40/00, 47/02, 38/03, 66/03 i 20/07)

Članak 94 st. 6 kojim je regulirano pravo na porodiljsko odustvo i odustvo radi njege deteta u dijelu koji je relevantan glasi:

(...)

"Za vreme porodiljskog odustva i odustva sa rada radi njege deteta zaposlena žena , odnosno otac deteta, ima pravo na naknadu zarade, u skladu sa zakonom"

CAb Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti ("Službeni glasnik "broj 17/08), relevante odredbe glase;

Članak 1

U Zakonu o dječijoj zaštiti-Prečišćen tekst ("Službeni glasnik Republike Srpske broj 04/02) član13 stav 3 mjenja se i glasi:

"Javni fond za dječiju zaštitu (u daljem tekstu: Fond dječije zaštite), na pismeni zahtjev poslodavca, putem prvostepenog organa, priznaje pravo poslodavcu na sredstva za isplatu naknade neto plate majci, koja se isplaćuje na teret Fonda dječije zaštite."

"Naknadu neto plate za prvih 30 dana korišćenja porodiljskog odsustva majci obezbjeđuje i isplaćuje poslodavac iz vlastitih sredstava, a za narednih 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete, naknadu isplaćuje poslodavac, a sredstva obezbjeđuje Fond za dječiju zaštitu.

Naknada neto plate za porodiljsko odsustvo, na teret Fonda dječije zaštite, ne obezbjeđuje se za majku koja, na sopstveni zahtjev, u skladu sa Zakonom o radu, otpočne sa radom poslije proteka 60 dana od dana porođaja, a prije isteka porodiljskog odsustva."

CB Relevantni propisi Federacije BiH

CBa Zakon o radu (“Službene novine Federacije BiH” 43/99, 32/00.29/03), relevantne odredbe glase:

Članak 55

“Za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta žena ima pravo na porođajno odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno. (...)”

Članak 72

“Zaposlenik ima pravo na naknadu plaće za period u kojem ne radi zbog opravdanih slučajeva predviđenih zakonom, propisom, kantona, kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu (godišnji odmor, privremena nesposobnost za rad, porođajno odustvo, plaćeno odustvo i sl.)(...)”

CBb Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom (“Službene novine Federacije BiH” broj: 36/99,54/04,39/06 i 14/09), relevantne odredbe glase.

Članak 89

“ Temeljna prava koja, glede ovog zakona, ostvaruje obitelj sa djecom su

Članak 89

(...)

2.naknada, umjesto plaće ženi -majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće,porođaja i njege djeteta. (...)”

Članak 90

“Propisom kantona-županije mogu se utvrditi i druga prava obitelji sa djecom.

Propisom kantona-županije bliže se uređuju uvjeti, način,postupak,organ ii financiranje prava utvrđenih u članku 89 ovog zakona”.

Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine su zatražili od mjerodavnih kantonalnih ministarstava dostavu kantonalnih propisa na temelju kojih se vrši isplata naknada umjesto plaće ženi za vrijeme trudnoće i porođaja. Tražene podatke je dostavio Zapadnohercegovački kanton, Posavski kanton, Kanton Sarajevo ,Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Zeničko – dobojski kanton, Hercegovačko – neretvanski kanton, Srednjobosanski kanton, Tuzlanski kanton, Unsko – sanski kanton i Kanton 10. Posavski kanton i Hercegovačko-neretvanski kanton nemaju zakone na temelju koji se vrši isplata naknada umjesto plaće ženi za vrijeme trudnoće i porođaja.

CC Relevantni propisi kantona

CCA Kanton Sarajevo

a) Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Službene novine kantona Sarajevo 16/02, 8/03, 2/08 i 21/08), relevantne odredbe glase :

Članak 6

“Prava po osnovu ovog zakona mogu ostvariti osobe koje imaju prebivalište najmanje godinu dana u Kantonu Sarajevo, ukoliko ovim zakonom nije drugačije propisano. (...)”

Članak 143

“Naknada umjesto plaće ženi-majci utvrđuje se u iznosu 60% od njene prosječne plaće ostvarene u periodu od šest mjeseci prije porođaja. Iznos naknade iz prethodnog stava utvrđuje se u postupku za svaku ženu –majku u radnom odnosu posebno, s tim da taj iznos ne može biti manji od najniže

plaće za zaposlenike u skladu sa propisima Vlade Federacije, odnosno, Općim kolektivnim ugovorom .

Ukoliko žena-majka u radnom odnosu u periodu od 6 mjeseci prije porođaja ne prima plaću iz opravdanih razloga (nelikvidnost firme i sl.) naknada umjesto plaće ženi-majci isplaćuje se u visini najniže plaće.

Ukoliko žena –majka u radnom odnosu nije zasnovala radni odnos najmanje šest mjeseci prije poroda naknada plaće se obračunava u visini od 50% najniže plaće.”

Članak 144

“Na iznos naknade plaće ženi-majci uplaćuju se doprinosi PIO, zdravstvo i osiguranje od nezaposlenosti i izmiruju se poreske obaveze u skladu sa zakonom “

Članak 145

“Naknada plaće ženi-majci u skladu sa ovim zakonom isplaćuje se za vrijeme trudnoće-porođaja i njege djeteta u trajanju od jedne godine neprekidno, počev od dana stupanja na porodijsko odsustvo.(...) “

CCB Tuzlanski kanton

a) Zakon o socijalnoj zaštiti ,zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti obitelji sa djecom (“Službene novine Tuzlanskog kantona broj:12/00, 5/02, 13/03 i 8/06), relevantne odredbe glase:

Članak 98

“Naknada umjesto plate ženi-majci, odnosno ocu djeteta ili usvojiocu ili staraocu u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja odnosno njege djeteta ostvaruje se u skladu sa propisima o radu i ovim zakonom.”

Članak 99

“Naknada plate iz čl.98 ovog Zakona utvrđuje se u procentu od 90% ostvarene prosječne plate u periodu od 6 mjeseci prije porođaja ,valorizovane po osnovu rata plate na području kantona u tom periodu, s tim da ne može biti niža od 30 % prosječne plate. Naknadu plate iz stava 1.ovog člana obračunava i isplaćuje korisniku iz svojih sredstava poslodavac kod kojeg je korisnik naknade u radnom odnosu.

Bliže odredbe o načinu obračuna i isplate naknade iz stava 1.ovog člana propisuje Ministarstvo posebnim aktom”.

CCC Kanton Središnja Bosna

a) Zakon o socijalnoj skrbi, skrbi o civilnim žrtvama rata i skrbi o obitelji s djecom (“Službene novine Kantona Središnja Bosna broj: 10/05), relevantne odredbe glase:

Članak 143

*“Osnovna prava koja, u smislu ovog zakona, ostvaruje obitelj s djecom, su: (...)
2. nadoknada umjesto plaće ženi majci koja je u radnome odnosu, za vrijeme dok je odsutna posla s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta. (...)
Prava iz stavka 1. točaka od 1. do 5. ovoga članka ostvaruju se u centru za socijalni rad prema mjestu u kojemu je roditelj-skrbnik djeteta, odnosno roditelj zaposlena, odnosno u kojemu se uplaćuje doprinos za mirovinsko i invalidsko osiguranje te zdravstveno osiguranje za roditelja-skrbnika djeteta odnosno za roditelja.”*

Članak 150

“Nadoknada umjesto plaće ženi majci u radnome odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta ostvaruje se u vremenu uređenom propisima o radu i radnim odnosima.

Nadoknada iz stavka 1. ovoga članka utvrđuje se u postotku u kojemu poslodavac redovito uplaćuje doprinos za mirovinsko i invalidsko osiguranje te zdravstveno osiguranje roditelja, s tim da ne može biti veća od 50% od iznosa ostvarene plaće za razdoblje od 6 mjeseci prije porođaja valorizirane na temelju rasta plaća u tom razdoblju na području Kantona.

Pravo na nadoknadu umjesto plaće ženi majci u radnome odnosu, iz stavka 1. i 2. ovoga članka, ostvaruje se preko centra nakon dostavljanja liječničkog nalaza odnosno djetetovog rodnog lista te potvrde o prosječnoj plaći ostvarenoj u posljednjih 6 mjeseci prije porođaja.

Smatra se da je žena majka u radnome odnosu i da može ostvariti pravo na nadoknadu umjesto plaće ženi majci u radnome odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta ako je u vrijeme ostvarivanja toga prava uredno zdravstveno i mirovinski osigurana. Doprinos za zdravstveno i mirovinsko osiguranje dužan je snositi poslodavac kod kojeg je žena majka zaposlena. (...)”

CCD Bosansko-podrinjski kanton Goražde

a) Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde broj: 10/00, 5/03, 5/5, i 3/08), relevantne odredbe glase:

Članak 101

“Naknada umjesto plate ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsutuje sa posla, radi trudnoće, porođaja i njege djeteta ostvaruje se u periodu i u skladu sa propisima o radu.”

Članak 102

“Naknada iz prethodnog člana utvrđuje se u procentu od 80% od njene plate ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja valorizirane po osnovu rasta plata na području Kantona u tom periodu.

Iznos naknade iz stava 1 ovog člana utvrđuje se u postupku za svaku ženu – majku posebno, s tim da taj iznos ne može biti manji od 60% od prosječne plate u Kantonu ostvarene u prethodnoj godini.

Na iznos naknade umjesto plate ženi – majci u skladu sa ovim Zakonom uplaćuju se i doprinosi za PIO, zdravstvo i osiguranje od nezaposlenosti i izmiruju se poreske obaveze shodno zakonu.”

Članak 102a

“Poslodavac je obavezan, na temelju rješenja nadležnog tijela iz člana 121. ovog Zakona kojim se priznaje pravo na naknadu umjesto plate za vrijeme porodiljskog odsustva, korisniku prava izvršiti obračun naknade plate i isplatiti po isteku svakog kalendarskog mjeseca uz obračun i

uplatu svih propisanih doprinosa i poreza, bez obzira da li vrši isplatu plate redovno ostalim zaposlenicima.

Nadležno tijelo iz člana 121 ovog Zakona izvršiće povrat isplaćenih sredstava poslodavcu za naknadu plate u roku od 30 dana od dana prijema kompletnog zahtjeva za povrat sredstava sa priloženim dokazima o izvršenoj uplati.”

CCE Zapadnohercegovački kanton

a) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Narodne novine ŽZH” 16/01, 11/02, 4/04, 9/05), relevantne odredbe glase:

Članak 1

“ U Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, broj: 16/01, 11/02 i 4/04), članak 182 Zakona mijenja se i glasi:

“Porodiljski dopust, za koji ženi-majci u radnom odnosu pripada mjesečna naknada plaće, traje dvanaest mjeseci.

Naknadu umjesto plaće ostvaruje žena majka u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, (u daljem tekstu: naknada plaće) ako je bila uposlena najmanje šest mjeseci kod pravnih i fizičkih osoba.

Naknada plaće iz stavka 2 ovog članka iznosi 70% od njene prosječne mjesečne plaće na koju su redovito plaćani doprinosi u razdoblju od šest mjeseci prije porođaja.

Naknadu plaće iz stavka 2 ovog članka može ostvariti otac djeteta, odnosno usvojitelj u slučaju smrti majke, ako majka napusti dijete ili ako je iz opravdanih razloga spriječena koristiti to pravo.

Doprinosi za zdravstveno i mirovinsko-invalidsko osiguranje dužan je snositi poslodavac kod kojeg je žena-majka u radnom odnosu”.

CCF Zeničko – dobojski kanton

a) Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Službene novine Zeničko – dobojskog kantona” broj: 13/07), relevantne odredbe glase:

Članak 112

“Osnovna prava porodice sa djecom su:

(...)

b) naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta.(...)”

Članak 120

“Naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta (u daljem tekstu: naknada plaće) isplaćuje se za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva.

Osnovicu za naknadu plaće predstavlja prosječna plaća koju je žena – zaposlenik ostvarila u periodu od 6 mjeseci, prije početka korištenja odsustva zbog porođaja.

Naknadu plaće iz ovog člana ostvaruje žena – zaposlenik sa područja Kantona neovisno od sjedišta poslodavca.

Uputstvo o načinu obračuna, doznaci sredstava i isplati naknade plaće, donosi Ministar.”

Članak 121

“Naknada plaće utvrđuje se u visini iznosa od 80% od osnovice za naknadu plaće iz člana 120 stav (2) ovog zakona.

Naknada plaće, iz stava (1) ovog člana, ne može biti veća od prosječne, posljednje, objavljene neto plaće Kantona.

Ukoliko žena – majka u periodu od šest mjeseci prije porođaja nije primila ili nije redovno primila plaću, naknada plaće, iz stava (1) ovog člana, ne može biti manja od 200 KM.”

CCG Unsko- sanski kanton

a) Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (“Službeni glasnik US kantona” broj: 5/00, 7/01), relevantne odredbe glase:

Članak 100

“Osnovna prava koja u smislu ovog i federalnog zakona ostvaruju porodice s djecom su:

(...)

b) naknada plaće ženi majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta.”

(...)

Članak 107

“Naknada plaće ženi – majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta ostvaruje se u skladu sa Zakonom o radu.

Smatra se da je žena – majka u radnom odnosu, u smislu prethodnog stava, ukoliko je prijavljena na penziona invalidsko i zdravstveno osiguranje.”

Članak 108

“Naknada umjesto plate ženi – majci iz člana 107 ovog zakona utvrđuje se u iznosu od 50% njene prosječne plaće ostvarene u periodu od 6 mjeseci prije porođaja, valorizovane po osnovu rasta plaća na području Kantona u tom periodu.

Iznos naknade iz prethodnog stava utvrđuje se u postupku za svaku ženu – majku posbno s tim da taj iznos ne može biti manji od 50% prosječne mjesečne plaće ostvarne na području Kantona u prethodnoj godini i objavljene od nadležnog organa.

Ukoliko žena – majka u periodu od 6 mjeseci prije porođaja nije primala plaću iz razloga kojih nije kriva (nelikvidnost firme i sl.) naknada ženi – majci utvrđuje se u iznosu iz prethodnog stava.”

CCH Kanton 10

a) Odluka o pravima na naknade ženama – majkama (“Narodne novine Hercegbosanske županije” broj 1/05), relevantne odbredbe glase:

II. *“Pravo na naknadu plaće za vrijeme porodiljskog dopusta ostvaruje žena – uposlenik s područja Hercegbosanske županije (u daljem tekstu: Županija) koja je prije početka korištenja porodiljskog dopusta ostvarila radni staž u neprekidnom trajanju najmanje dvanaest mjeseci i za koju je vršena uplata doprinosa sukladno propisima u području zdravstvenog osiguranja.”*

III. *“Osnovica za naknadu plaće čini prosječna plaća koju je žena – uposlenik ostvarila u periodu od dvanaest mjeseci prije početka korištenja porodiljskog dopusta.*

Visina naknade plaće utvrđuje se u iznosu od 80% od osnovice za naknadu.

Utvrđena naknada plaće iz stavka I ove točke, ne može biti veća od prosječne plaće na području Županije u mjesecu koji prethodi početku korištenja porodiljskog dopusta, odnosno ne može biti manja od 150 KM (stotinu pedeset konvertibilnih maraca) mjesečno.”

CD Relevantno zakonodavstvo Brčko Distrikta

a) Zakon o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BD” broj:8/03, 33/04 i 29/05) relevantne odredbe glase:

Članak 61

“Zaposlenik ima pravo na naknadu plate za period u kojem ne radi zbog opravdanih slučajeva predviđenih ovim zakonom, kolektivnim ugovorom ili pravilnikom uključujući godišnji odmor, privremenu nesposobnost za rad, porodiljsko odsustvo, plaćeno odsustvo i slično.”

b) Zakonu o zdravstvenom osiguranju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BD” broj:01/02, 07/02, 19/07)**Članak 36**

“(1) Naknada plate se obračunava od osnovice za naknadu koju predstavlja prosječna plata isplaćena osiguraniku u posljednja tri mjeseca koja prethode mjesecu u kojem nastupi slučaj na osnovu kojeg se stiče pravo na naknadu.

(2) Ako osiguranik nije primio platu za tri mjeseca koja prethode mjesecu nastupanja slučaja na osnovu kojeg stiče pravo na naknadu, naknada plate se obračunava na osnovu prosjeka posljednje tri plate koje je osiguranik primio.

(3) Kada osiguranik prima naknadu plate neprekidno duže od tri mjeseca, osnovica za naknadu iz stava 1 i 2 ovog člana se valorizira u skladu sa prosječnim porastom plata zaposlenika kod pravnog ili fizičkog lica, ako je taj porast veći od 5%.”

Članak 37

“(1) Naknada plate se utvrđuje u visini od 80% od osnovice za naknadu, s tim da ne može biti ispod minimalne plate za mjesec za koji se naknada obračunava, niti iznad maksimuma određenog u smislu stava 3 ovog člana.

(2) Naknada plate iznosi 100% od osnovice za naknadu u slijedećim slučajevima:

1. za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog povrede na radu/profesionalnog oboljenja,

2. za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog komplikacija prouzrokovanih trudnoćom i porođajem i

3. u slučaju privremene spriječenosti za rad zbog transplantacije organa i živog tkiva u korist neke druge osobe.

(3) Najviši iznos naknade plate, kao i najviši iznos troškova plaćenih od strane Fonda zdravstvenog osiguranja određuje Skupština Distrikta, na osnovu prijedloga Fonda zdravstvenog osiguranja i prethodnog mišljenja Odjela za zdravstvo.”

Članak 38

“(1) Naknada plate za vrijeme porodiljskog odsustva za prva tri mjeseca, odnosno za prvih 42 dana (ukoliko koristi kraće porodiljsko odsustvo) ide na teret poslodavca.

(2) Nakon 3 mjeseca porodiljskog odsustva, doprinosi za zdravstveno osiguranje biće plaćeni iz sredstava budžeta Distrikta.”

Članak 39

“U slučaju da poslodavac ili samozaposleno lice koristi mogućnost posebnog osiguranja-reosiguranja kod Fonda zdravstvenog osiguranja, namjenjenog za naknadu troškova plate sa posebno odvojenim dijelom/pomoćnim računom, poslodavac će dobiti povrat sredstava u iznosu od 80% od iznosa naknade plate koji je isplatio za period od prvog do 42-og dana odsustva, odnosno za vrijeme prva tri mjeseca porodiljskog odsustva.”

MIŠLJENJE I PREPORUKA OMBUDSMANA

Ustav Bosne i Hercegovine propisuje da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najveći nivo međunarodno priznatih prava i temeljenih sloboda, a to su i prava žena na porodiljsku naknadu.

Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine sadrži odredbe koje se odnose na zaštitu žena i materinstva i to znači i pravo naknade plaće za vrijeme porodiljskog odsustva. Ovo pravo utvrđeno je i Zakonima o radu Republike Srpske i Federacije BiH. Međutim, stupanjem na snagu Zakona o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine, način ostvarivanja ovog prava zavisi od prebivališta žena -porodilja, odnosno gdje se vrše uplate doprinosa. Naknada plaće za vrijeme porodiljskog odsustva ne isplaćuje se iz budžeta institucija BiH, što je utvrđeno čl. 50. Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, već se radi o naknadi za porodiljsko odsustvo koja se isplaćuje sukladno propisima Republike Srpske i kantonalnim propisima.

Naime, čl. 35. Zakona o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine je propisano da uposlenici u institucijama Bosne i Hercegovine na porodiljskom odsustvu imaju pravo na naknadu sukladno sa propisima koji uređuju ovu oblast prema mjestu uplate doprinosa za svakog uposlenog. To iz priložene dokumentacije uz žalbu proizilazi da se uposlenicama u institucijama Bosne i Hercegovine odlaskom na porodiljsko obustavlja isplata, sa uputom da pravo mogu ostvariti prema čl. 35 navedenog zakona.

Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine su ovakvo tumačenje Ministarstva financija, odnosno primjenu člana 35, ocijenili neprihvatljivim, jer je pitanje socijalne zaštite, konkretno naknada majkama porodiljama u entitetima različito uređena i u praksi dovodi do potpuno različite primjene zakonske odredbe o pravu na porodiljsku naknadu i njihovu diskriminaciju na teritorijalnom principu, **a upravo vlasti države BiH kao nosioca međunarodnog subjektiviteta trebaju osigurati primjenu međunarodnih standarda kojim se osigurava nediskriminacija i poštivanje osnovnih ljudskih prava i sloboda.** Primjena međunarodnih standarda se osigurava shodno članu 2 stavu 2 Ustava Bosne i Hercegovine koji glasi: *“Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.”*.

Nasuprot tome, situacija u BiH je dovela do različite primjene propisa i to:

- prema federalnom Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa obitelji, je propisano da se porodilji utvrđuje naknada u procentu od ostvarene plaće u periodu od šest mjeseci prije porođaja, valorizovano po osnovu rasta plaća na području kantona u tom periodu, a procenat se utvrđuje propisima kantona.
- U pojedinim kantonima nemaju propise kojima je ova oblast regulisana, što znači da porodilje u tim kantonima nemaju ni zdravstveno osiguranje, dok je u ostalim kantonima visina naknade različita.

- Ova oblast u Republici Srpskoj je regulirana Zakonom o dječijoj zaštiti i Zakonom o radu u Republici Srpskoj. Zakonom o dječijoj zaštiti je osnovan poseban fond koji na pismeni zahtjev poslodavaca priznaje pravo poslodavcu na sredstva za isplatu naknade neto plaće majci koja je na porodiljskom odsustvu. Zakon o radu u Republici Srpskoj određuje ženama za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva pravo na naknadu plaće u visini prosječne plaće koju je ostvarila u posljednja tri mjeseca prije otpočinjanja porodiljskog odsustva.
- U Distriktu Brčko ovo pravo regulirano je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i naknada iznosi 80% od plate koju je porodilja imala u posljednja tri mjeseca prije odlaska na porođajno odsustvo.

Shodno naprijed navedenim propisima, **ostvarivanje prava na naknadu za vrijeme porodiljskog odsustva u Bosni Hercegovini je potpuno različito, tako da se ne može govoriti o jednakom položaju žena u BiH, a posebno u ostvarivanju prava na porodiljskom odsustvu.**

Posebno je zabrinjavajuće što je ovakvo stanje posljedica odluke vlasti Bosne i Hercegovine koja je nositelj međunarodnog subjektiviteta iz kojeg proizilazi obveza ne samo primjene međunarodnih standarda, već osiguranje da ti standardi budu primjenjeni od strane svih institucija na svim nivoima vlasti. Konkretno, iz budžeta institucija BiH se vrši refundiranje naknade porodiljskog dopusta samo za zaposlenice koje imaju prebivalište u Republici Srpskoj, dok su zaposlenice koje imaju prebivalište u nekom od kantona u Federaciji, su uskraćeni za bilo kakav iznos naknade. Pravo na porodiljsku naknadu ne ostvaruje se na jedinstven način što dovodi do nejednakog tretmana među majkama uposlenicima.

U kantonima u kojima nisu obezbijedena socijalna primanja uposlenice ostaju i bez prava na plaćanje doprinosa i zdravstvenog osiguranja. Činjenica promjene prebivališta iz jednog kantona u drugi, u toku trajanja trudnoće, posebno dovodi do gubitka prava na naknadu (naprijed navedeni predmet Sabine Panjete).

Ovom prilikom Ombudsmeni za ljudska prava **su dužni istaći problem nataliteta u Bosni i Hercegovni** koji će sasvim sigurno navedenom zakonskom regulativom biti još više ugrožen.

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine zaključuje **da ovakva podijeljena nadležnost dovodi do pravne nesigurnosti i diskriminacije žena porodilja koje na različite načine ostvaruju, ili im se osporava i onemogućava ostvarivanje prava na naknadu kao uposlenicima u institucijama Bosne i Hercegovine.**

Polazeći od naprijed navedenih činjenica, a u cilju osiguranja efikasnijeg korišćenja prava iz radnog odnosa **te eliminacije diskriminacije žena - majki na temelju spola** zabranjenih međunarodnim standardima ljudskih pravaa i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena zagwarantovnih Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim aktima, Ombudsmani za ljudska prava BiH sukladno čl. 32 Zakona o Ombudsmanu za ljudska prava

P R E P O R U Č U J U

- 1. Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine**
- 2. Vjeću ministara**
- 3. Ministarstvu financija**

- da po hitnom postupku poduzme aktivnosti na izmjeni i dopuni Zakona o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine i da se otklone evidentne diskriminatorske odredbe u kojim se reguliše pravo na naknadu uposlenih u institucijama BiH za vrijeme porodijskog odsustva;
- da se izmjenom Zakona omogući svim uposlenicima u institucijama BiH, da na jedinstven način ostvaruju prava na naknadu plaće za period korišćenja porodijskog odsustva, što je priznato međunarodnim standardima i pravom;
- da o svom stavu i poduzetim mjerama, kako bi se ispoštovala data Preporuka, izvjeste Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u roku od 30 dana.

OMBUDEMANI ZA LJUDSKA PRAVA BIH

Jasminka Džumhur

Ljubomir Sandić